

MAJ - CZERWIEC 2016

NAKŁAD 1500 EGZ. • ISSN 1426-6210

ZIELONA PLANETA

Dwumiesięcznik
Dolnośląskiego Klubu Ekologicznego

3(126)

CZY UDA SIĘ ODBUDOWAĆ WIEŻĘ WIDOKOWĄ NA ŚNIEŻNIKU?

MICHAŁ ŚLIWIŃSKI

Wieża widokowa na szczycie Śnieżnika funkcjonowała w latach 1899–1973 i była atrakcją turystyczną nie tylko w latach przedwojennych, ale również w odradzającej się Polsce. Została wyburzona ze względu na stale pogarszający się stan techniczny, coraz bardziej zagrażający życiu turystów. Ostatni projekt jej odbudowy ma dużą szansę na realizację.

Wstęp

Śnieżnik jest najwyższym wzniesieniem Masywu Śnieżnika, osiągającym wysokość 1425 m n.p.m. Jest najwyższą grupą górską polskich Sudetów Wschodnich i drugim po Karkonoszach pod względem wysokości w polskich Sudetach. Spłaszczona kopuła Śnieżnika jest widoczna z wielu miejsc Ziemi Kłodzkiej i od dawna przyciągała uwagę ludzi. Pierwsze wzmianki o nim pochodzą z 1325 roku i są związane z działalnością górniczą, prowadzoną na jego zboczach. Obszar ten cieszył się zainteresowaniem turystów od końca XVIII wieku, kiedy modne stały się wycieczki na szczyt Śnieżnika. Pierwsze, opisane w literaturze wejście na szczyt nastąpiło dnia 9 sierpnia 1765 roku; na wierzchołek weszli wówczas książęta Henryk Pruski oraz Wilhelm i Fryderyk Brunszwicy. W połowie XIX wieku, właścicielka kłodzkiej części Śnieżnika, królowna niderlandzka i księżna Marianna Orańska, kazała na nim wybudować (obecnie nieistniejącą) kamienną piramidę na pamiątkę wejścia na wierzchołek góry w 1843 roku swojego ojca, niderlandzkiego króla Wilhelma Friedricha. Śnieżnik od dawna wyznaczał granice hrabstw i państw. Gdy w roku 1884, czeski pisarz Alois Jirásek wszedł na szczyt tej góry, nazwał ją „Králickou Sněžkou”. Na wierzchołku opisał trójgranicznik, kamienny słup stojący w miejscu gdzie zbiegały się granice Królestwa Czech, margrabstwa Morawskiego i hrabstwa Kłodzkiego. Przetrwał on do dnia dzisiejszego i jest pamiątką dawno minionych czasów.

Walory przyrodnicze rezerwatu przyrody „Śnieżnik Kłodzki”

Na podstawie inwentaryzacji botanicznej przeprowadzonej jeszcze w XX w., na terenie rezerwatu przyrody zidentyfikowano 6 typów zbiorowisk roślinnych. Schodząc od szczytu spotykamy acydofilne murawy wysokogórskie *Carici-Festucetum airoides* (siedlisko przyrodnicze 6150), wyróżniające się stałym udziałem arktycznego gatunku, jakim jest turzycą tęgą *Carex bigelowii subsp. rigida*. Bogate gatunkowo są rozległe traworośla pokrywające znaczną część kopuły Śnieżnika, gdzie obok licznych gatunków traw jak tymotka alpejska *Phleum alpinum*, owsica spłaszczona *Avenula planiculmis*, śmiałek pogięty *Deschampsia flexuosa*, trzcinnik owłosiony *Calamagrostis villosa* swoje siedliska mają tu też rzadkie byliny: fiołek

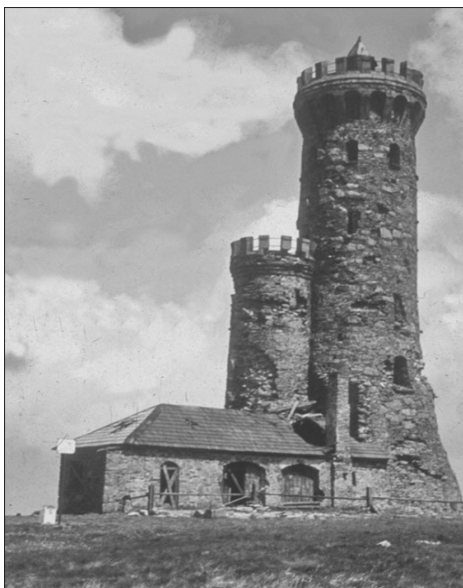
sudecki *Viola lutea subsp. sudetica*, pę-pawa wielkokwiatowa *Crepis conyzifolia*, pięciornik złoty *Potentilla aurea*, wiele gatunków z rodzaju jastrzębców *Hieracium* oraz sporadycznie rosnący dzwonek brodaty *Campanula barbata*. Nieco niżej znajdują się wysokogórskie borówczyska bażynowe *Empetro-Vaccinietum* (siedlisko przyrodnicze 4060), będące zbiorowiskiem niskich krzewinek występujących w piętrach halnym i kosówki, na bardzo kwaśnych glebach, w miejscach szczególnie eksponowanych na wiatr, ze skąpą okrywą śnieżną. Gatunkami charakterystycznymi są tam bażyna obupłciowa *Empetrum hermaphroditum* i borówka halna *Vaccinium gaultherioides*. Sąsiadujące z nimi zbiorowiska borówki czarnej *Vaccinium myrtillus* są tam zaliczane do związku *Piceion abietis*. Zbiorowisko jest fizjonomicznie podobne do poprzedniego, lecz znacznie wyższe, z panującą borówką czernicą. Poniżej znajdują się sudeckie zarośla kosówki *Pinetum mugo sudeticum*, zbiorowisko całkowicie sztuczne, będące efektem nasadzeń prowadzonych na przełomie XIX i XX wieku. Kosodrzewina jest tam gatunkiem obcym, największe jej zgrupowania występują na N, NW i E stokach Śnieżnika i sąsiadują z górnoreglową świerczyną obszaru hercyńsko-sudeckiego *Calamagrostio villosae-Piceetum* (siedlisko przyrodnicze 9410). To naturalne zbiorowisko boru wysokogórskiego w rezerwacie występuje w piętrze regła górnego, na wysokości około 1185-1320 m n.p.m. Rośnie tu lokalny ekotyp świerka najlepiej przysto-

Fot. 1. Obladzona wieża na Śnieżniku (fot. archiwalna)

sowane do miejscowych warunków siedliskowych. Drzewostan boru tworzy świerk pospolity z domieszką jarzębiny, wraz ze wzrostem wysokości maleje wysokość i zwarcie oraz grubość drzew. W obrębie rezerwatu wyróżnia się trzy podzespoły zbiorowiska: zajmujący największą powierzchnię typowy, ale również paprociowy oraz torfowcowy. W podzespole paprociowym na północnym zboczu Śnieżnika występują: paproć wietlica alpejska *Athyrium alpestre*, listera sercowata *Listera cordata* i gruszyca jednokwiatowa *Moneses uniflora*. W zbiorowisku tym można również obserwować rośliny karpackie i sudecko-karpackie, jak omieg górski *Doronicum austriacum*, ostróżkę wyniosłą *Delphinium elatum* i rzeżuchę *Opiza Cardamine opizii*, nierzadko obserwuje się także starca kędzierzawego *Senecio rivularis*. Z borami na niewielkiej powierzchni sąsiadują górnoreglowe murawy bliźniczkowe *Hieracio-Nardetum*, acydofilne niskie murawy i łąki z panującą bliźniczką psią trawką *Nardus stricta*, wyróżniające się dużym udziałem gatunków roślin górskich. Najciekawszym i najbardziej różnorodnym zbiorowiskiem jest obszar zajmowany przez murawę bliźniczkową z dominującym udziałem bliźniczki, w którym spotkać można rzadkie gatunki, jak szelęznik wysokogórski *Rhinanthus alpinus*, pszeniec *Herbicha Melampyrum herbichii*, dzwonek brodaty *Campanula barbata*, prosienicznik jednogłówkowy *Hypochoeris uniflora* oraz wiele gatunków z rodzaju jastrzębiec *Hieracium*. Należy podkreślić, że Kopuła Śnieżnika jest obecnie jedynym miejscem występowania dzwonka brodatego *Campanula barbata* w Polsce. Jest to gatunek wpisany do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin oraz na Polską Czerwoną Listę Roślin. Wartość stanowiska podkreśla fakt, że jest to jedyne pozaalpejskie stanowisko gatunku. Ponadto, w otoczeniu Schroniska PTTK „Na Śnieżniku” znajduje się najbogatsza w Polsce populacja fiołka sudeckiego *Viola lutea subsp. sudetica*.

W obrębie rezerwatu „Śnieżnik Kłodzki” występują rzadkie gatunki lęgowe ptaków, wśród nich gatunki wymienionych w załączniku I Dyrektywy Ptasiej: só-

Fot. 2. Wieża w latach 60. XX w. (fot. archiwalna)

weczka *Glaucojum passerinum* i głuszc *Tetrao urogallus*, którego reintrodukcję na przyległym obszarze prowadzili na początku XXI wieku Czesi. Zakończyła się ona niepowodzeniem, jednak głuszce były regularnie widywane w granicach rezerwatu. Ponadto, na szczycie Śnieżnika występuje kilkanaście par świergotka łąkowego *Anthus pratensis*, kilka par siwerniaka *Anthus spinoletta*, drożd obrożny *Turdus torquata*, orzechówka *Nucifraga caryocactates*, pliszka górską *Motacilla cinerea* i czezcotka *Carduelis flammea*. W rezerwacie mogą żerować nietoperze zimujące w rejonie Kletna, których w tym rejonie stwierdzono aż 11 gatunków. Z rzadszych ssaków chronionych w Polsce w pobliżu miejsca inwestycji obserwowano kozicę *Rupicapra rupicapra*, podgatunek alpejski introdukowany przez Czechów. Herpetofaunę reprezentują m.in. traszka górską *Triturus alpestris*, ropucha szara *Bufo bufo*, żaba trawna *Rana temporaria*, padalec zwyczajny *Anguis fragilis*, jaszczurka żyworodna *Lacerta vivipara* i żmija zygzakowata *Vipera berus*. Występują tu także liczne chronione i zagrożone owady, w tym trzy gatunki biegaczy *Carabus* i bardzo rzadki gatunek ważki, jakim jest miedziopiers alpejska *Somatochlora alpestris*.

Przechodząc przez rezerwat przyrody trudno jest ocenić jego walory krajobrazowe. Jednak jeszcze w latach 60-tych XX wieku można było podziwiać panoramę ze Śnieżnika z wieży o wysokości 30 metrów.

Historia wieży

Projektantem wieży widokowej na Śnieżniku był Felix Henry, plan budowy zatwierdzono w 1893 r. Koszt kilkustopniowej inwestycji oszacowano na 32–36 tysięcy ówczesnych marek, a w celu ich zgromadzenia wystawiono obligacje. Zadanie budowy powierzono mistrzowi budowlanemu z Kłodzka, Emilowi Giesslerowi. Kamień węgielny położono 17 kwietnia 1895 r., prace zostały rozpoczęte w dniu 17 czerwca. Po 44 dniach roboczych wieża miała już 8 m wysokości. Drugi etap budowy rozpoczął się w czerwcu 1896 r., prace trwały 75 dni roboczych i zostały przerwane dopiero w październiku, gdy wieża osiągnęła wysokość 17 m. Podczas nawałnicy w listopadzie tego roku spadło i uległo zniszczeniu mocno zamocowane rusztowanie. Trzeci etap budowy w roku 1897 trwał 88 dni, wieża urosła o kolejne 8 m, a powstające obok wieży schronisko zostało zbudowane do wysokości belek stropowych. Czwarty etap budowy rozpoczął się w maju 1898 r., w sierpniu umocowano cynowy zwornik sklepienia wieży, jednak prace wykończeniowe trwały aż do października. Uroczyste poświęcenie wieży im. Cesarza Wilhelma odbyło się 9 lipca 1899 r. w obecności księcia Albrechta Hohenzollerna. Wieża główna od podstawy do szczytu miała wysokość 34 m, wieża boczna miała wysokość 17 m, a najwyższa platforma na wysokości 30 m miała średnicę 6 m. Wieżę, wkrótce po otwarciu, oddano do użytku Towarzystwa Górskiego w Kłodzku, by pełniła funkcję turystyczną. Miejsce to zyskało ogromną popularność i np. w 1906 r. odwiedziło ją 4200 osób. Wieża czynna była tylko w miesiącach letnich, wstęp był płatny i kosztował 20 fenigów. Ostatnim dzierżawcą wieży był Franzel, który jednak zamknął wieżę, gdy w 1941 roku otrzymał powołanie do wojska.

Kiedy w 1945 r. Ziemia Kłodzka została włączona do Polski, budowlą na Śnieżniku zainteresowało się Polskie Towarzystwo Tatrzańskie. Mimo powojennych trudności, remont zabezpieczający przeprowadzono już w 1948 r., a Oddział PTT w Kłodzku z okazji 75-lecia istnienia wieży umieścił w niej tablicę pamiątkową.

która obecnie znajduje się w Schronisku PTTK „Na Śnieżniku”. W dniu 22 sierpnia 1948 r. odbyła się uroczystość ponownego otwarcia wieży widokowej z udziałem najwyższych władz PTT. W następnych latach wieża widokowa była narażona na trudne warunki atmosferyczne i zanieczyszczenia powietrza. Zniszczeniu szybko uległa zaprawa wapienna spajająca kamienne bloki, które odpadając zniszczyły przybudówkę i były zagrożeniem dla przebywających tam turystów. Jednak wieża nadal była atrakcją turystyczną i celem licznych wycieczek na szczyt Śnieżnika. W latach 60. XX wieku wejście na wieżę uchodziło już za niebezpieczne, dlatego pogarszający się stan techniczny wieży zmusił władze do podjęcia decyzji o jej wyburzeniu przy użyciu materiałów wybuchowych, co nastąpiło w 1973 roku.

Projekty odbudowy

Na miejscu dawnej wieży widokowej znajduje się obecnie sterta kamiennych bloków, która niekorzystnie wpływa na środowisko przyrodnicze i krajobraz. Przez ostatnie kilkanaście lat powstało przynajmniej kilka projektów odbudowy tego obiektu, który ponownie stałby się atrakcją turystyczną Śnieżnika. Jednak żaden z nich nie doczekał się realizacji ze względu na negatywny wpływ prac budowlanych na środowisko w rezerwacie przyrody i nie zyskały akceptacji Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody i Wojewódzkiej Rady Ochrony Przyrody. W 2012 roku opracowano rozwiązania alternatywne, zakładające rozbiórkę ruin wieży, złożenie kamiennych bloków na pobliskich gołoborzach w okresie pozawegetacyjnym, w uzgodnieniu ze służbą ochrony przyrody. Materiały budowlane mogą być dostarczane na szczyt Śnieżnika przy pomocy śmigłowca lub tymczasowej, napowietrznej kolejki linowej, usytuowanej przy schronisku PTTK. Konstrukcja samej wieży wciąż jest kwestią dyskusji, lecz najprawdopodobniej będzie posiadać konstrukcję żelbetową monolityczną. Odpady budowlane powinny być usuwane poza obszar rezerwatu przyrody i zagospodarowane w porozumieniu z nadleśnictwem Międzylesie, np. do niwelacji dróg leśnych.

Poprzednie projekty zakładały doprowadzenie do wieży widokowej energii elektrycznej podziemnym kablem od strony schroniska, problematyczne było także zaopatrzenie obiektu w wodę i odprowadzanie ścieków. Pierwotnie planowano gromadzić wodę deszczową w cysternach i wybudować lokalną oczyszczalnię ścieków, jednak koncepcja ta była mało realna. Projektanci przedstawili koncepcję przeprowadzenia dużego kanału technicznego pod drogą prowadzącą na szczyt Śnieżnika, a następnie remontu tejże drogi, jednak również ta inwestycja oddziaływałaby negatywnie na przyrodę rezerwatu. Optymalnym wariantem byłaby odbudowa wieży widokowej bez rozbudowanych mediów, bez sąsiadującego z nią pawilonu, bez nowej drogi, bez zaplecza usługowego przy podstawie wieży i bez prowadzenia linii energetycznej z Kletna, lecz z Międzygórza. Odbudowa wieży w najprostszej formie, umożliwiającej turystom korzystanie z niej w każdej porze roku, bez żadnych kosztów i ograniczeń nie spowodowałaby negatywnych zmian w obrębie rezerwatu przyrody „Śnieżnik Kłodzki”. Nowa wieża widokowa byłaby obiektem użyteczności publicznej (bez funkcji komercyjnej), dzięki czemu możliwe byłoby zaangażowanie w odbudowę środków krajowych i unijnych.

Wieża jest potrzebna

Za realizacją przedsięwzięcia przemawiają względy edukacyjno-poznawcze oraz szczególne walory krajobrazowe tego rejonu Śnieżnickiego Parku Krajobrazowego. W obecnym stanie, ruiny wieży widokowej nie są bezpiecznym miejscem dla zwiedzających, szczególnie dzieci. Dla turystów, widok rozpościerający się z wieży widokowej na szczycie Śnieżnika na otaczające go pasma gór po obu stronach granicy, stanowiłby dużą atrakcję, jak za dawnych lat. Obecnie, żeby spojrzeć na polską stronę, trzeba zejść ze szczytu, niszcząc tym samym cenną roślinność. Obiekt ten będzie jednym z przystanków, pozwalającym ukierunkować ruch turystyczny pomiędzy schroniskiem PTTK a szczytem Śnieżnika, zatem odbudowa

wieży wpisuje się w schemat turystyki przyjaznej dla środowiska, dzięki czemu ma podstawy ekonomiczne, kulturowe i społeczne. Z przyrodniczego punktu widzenia, brak realizacji inwestycji przełoży się jedynie na mniejsze natężenie antropopresji w granicach rezerwatu przyrody.

Odbudową atrakcyjnie położonego obiektu infrastruktury turystycznej jest zainteresowane społeczeństwo Ziemi Kłodzkiej i północnych regionów Morawa w Republice Czeskiej, czego wyraz dała publikacja w piśmie turystycznym „Nasze Sudety”. Pomimo, że wieża miałaby stać po stronie polskiej, powrotu wieży na szczyt Śnieżnika chce Czeskie Stowarzyszenie Patriot, które pierwotnie chciało gromadzić pieniądze na ten cel z publicznych zbiórek. Miało też nakłaniać do partycypacji w kosztach województwa pardubickie i ołomunieckie oraz władze polskie, do których należą tereny przylegające do Śnieżnika, a z pomocą których można ubiegać się o pieniądze z Unii Europejskiej. Według zapowiedzi organizacji, odbudowa wieży miała zostać rozpoczęta w 2013 roku, a oddanie jej do użytku - w 2014 r. Niestety, nic takiego nie nastąpiło. Śnieżnik jest magnesem dla turystów i starania się o odbudowę wieży widokowej mają sens, co nieustannie podkreślają władze różnych stowarzyszeń czeskich. Wątpliwości może budzić jedynie fakt, że otoczenie Śnieżnika jest nasycone konstrukcjami tego rodzaju. Jedną istnieje już w rejonie Klepého, nowa, drewniana konstrukcja powstanie też przy stacji wyciągu narciarskiego Slámník. Jednak żadna z nich nie oferuje takiej panoramy, jak wieża na Śnieżniku. Przy tym, nie należy spodziewać się jakichkolwiek konfliktów społecznych, zwłaszcza przy szansie polsko-czeskiej realizacji projektu odbudowy wieży.

DR MICHAŁ ŚLIWIŃSKI

Literatura

Weretelnik J., Weretelnik E., Jankowski W. 2012. Odbudowa wieży widokowej na Śnieżniku Kłodzkim w obrębie działki nr 370, obręb Stronie Lasy. „Fulica” Wojciech Jankowski, Wrocław, 202 ss.